

riu», Maella. En impf., vacillant entre la forma *yéba* i la més plena *yabéba* (*ñeba tantos brazos* ---), «la gracia que *ñabeban*», Açanui (1961). Més al Nord, en part sense amalgama de *ni*, però amb l'addició del *n'* superflu: «és una font que *n' i á* molt bona» i també *ke yá unas fincas* --- Llaguarres, «*n i abéba* uno que vedeva ---», Lasquarri; «una penya que *y ái*, gorda», StEsteve del Mall, «*y y ái* tan poco ---», «encà y *ái saón*», «*n i ái* bona mira» (hi ha bona vista) a Roda (1957). Altrament, contret, però en forma més semblant a la del cat. comú: «bosc no *y á*» fins al més Alt Pallars (Tavascan, Areu, 1934). I passada la ratlla de les llengües, continuen tals formes: «conejos *eyái* pa cocé las bafollizas», Graus; anoto a San Juan de Gistau «quinientas *ey ái?*», «también en *ái*, també *y éi*», a Benasc i en algun punt de l'Esera mitjà (1965).

Haver, des d'antic, s'usa substantivat, per a 'béns', de vegades concretant en el bestiar (grosserament llatinitzat): «*acipiemus predictum bestiar et averum*, in custodia», a. 1170, *Cart. de Poblet* (188); «vós porets mon payre mater (= 'matar') / e romandrà a nós l'aver, / que no-y ha altre hereter», *Set Savis*, v. 2982. I per a un ús paral·lel, i amb derivats, en basc i en gal·lec, veg. GdeDiego, *RFE* VIII, 411.

Del verb HABERE 'tenir', en subjuntiu, es va desentrotllar un ús, peculiar a les llengües hispàniques, invitant a pendre o acceptar una cosa: HABEAS HOC o ISTUD, 'tingues això', HABEAS ILLUD, HABEAS TIBI etc., en què, trobant-se el verb enganxat amb els pronoms següents, es convertí en un element proclític o petita eina auxiliar, no més carregada de significació que un mer adverbi demostratiu com el ll. ECCE, el port. *eis*, el fr. *voici* o el nostre *vet-aquí*. En aquestes condicions, rebaixat el verb a la categoria d'una mera partícula demostrativa, perdut tot accent proclític que salvaguardés la plenitud de la seva forma, aquesta es reduí fortament: HABEAS ISTUD en castellà es convertí en *aviàs esto* (a desaccentuació, que grafíem à), HABEAS TIBI en portuguès en *aviàs tíé*; d'ací resultà, traslladant-se o perdent-se la *i*, cast. *ávàs esto* > *evàs esto*, en portuguès *av'a-tíje* > *avá-che*. En català, la reducció, una mica més dràstica, parà ràpidament en (*v*)ias açò, regionalment conservat com *ias açò* o, més consonantitzat, com *jas açò*: al capdavant amb el mateix tractament de *bi* com a *-i* que HABEAM > *haja* i homòlegs (tractament aquest, ja limitat a mots on hi ha hagut un desgast extraordinari, entre altres als verbs que tendeixen a esdevenir auxiliars).

De la variant *ias* tenim testimoni en diverses zones restringides i arcaïtzants: 1.ª Tortosa-RibEbre (Ara-bia, *Misc. Folkl.*, 175; Moreira, *Folkl. Tort.*, 410); 2.ª, sectors reculats endins la PnaCast.: *yás-lo!* 'aquí el tens, tingue'l' Onda (1961), o emprat absolutament: *yás!* 'té' l'Alcora (1961), amb grafia «*bi has*» dos cops en un text castellanenc (J. Barberà Ceprià, *BSCC* XXIII, 204, 205); 3.ª, en una zona entre Carcaixent i Albaida, de la qual dóna moltes dades JGinerM, 1 per exemple «*yás Juan!*» 'aquí ho tens' Roglà (1962); 4.ª a Eivissa («*yas*: toma», PzCabr.).

Altrament aquesta expressió pertany ja als nostres

clàssics en general, amb una primera data en el curiós text popular de 1383, obra piadosa titulada «*Romerics*», on narra el fet miraculós: «—*Jas*, Santa Maria, la meytat de ma correja, que no he àls que-t don—. E la himage --- alargà-y lo bras, e pres la dita correge».²

Pels autors que l'usen endevinem que aviat degué anar perdent-se en el llenguatge comú de la part Nord del territori lingüístic, en consonància amb el fet que avui no en tenim notícia gairebé enlloc, de l'Ebre ençà. «*Diners, magres fan tornar gords, / e tornen lledesmes los bords; / si diràs —Jas!— a hòmens sords, / tantost se giren*», Turmeda (*Bons Amon.*, 154); «—*Ara jas*, hom o dona, mença-t la mia orella. —Oo, Senyor, e vòleu que menge carn de home? —*Jas*, mença!», StVicentF (*Serm.* I, 260.21); «*Serà-l present - mon ensenyar, sols remeyar / error pública, / en què s'implica / comunament, / tot lo jovent, / no sens pecat: / ha infestat e comogut / mon mig perdut / enteniment, / fet ignocent; / ja oblidant / no prou bastant / a tal empresa, / jas! ma despesa / al sòl del sac!*», JRoig (*Spill*, 130).³

En la llengua moderna, l'ús de *jas* ha quedat, sobretot, com una particularitat característica de les Illes i del País Valencià. Molt divulgat sobretot l'ús en el català balear, on forma part de la llengua comuna i més general; tan divulgat i se n'han donat tants testimonis, que ací ens limitarem molt; un interlocutor indignat: «*trepijant, potejant y rompent la vara: —Jas*, idò, ja ho veus!», PdAPenya (*IdOr* I, 50); comentant l'aparició d'algu que va massa ple d'esperits sucosos: «*P. —Bones tardes... B. —Jàs*, es mestral! Aquest sí que en du de lastre!», G. Cortès (*IdOr* VIII, 9); «*Si en Joan ara venia / i em deia: —Taia't un braç—, / li diria: —Joan, jas: / taia d'allà on voldràs / ---»* (Moll, *Amoroses*, 20).

En el P. Val. ja ho anotava Sanelo: «*Jàs*, verbo *tomar*; *jàs un pa*, toma un pan; *jàs un cà*: toma perro; *jàs un mix*: toma un gato». I valdrà la pena de reproduir les frases que en dóna com a exemples En Giner: «*Dóna'm la mà. —Jas-la*», «*Si endevines lo que porte al sí, et donaré un xanglot. —Raïm. —Jas-lo*», «*M'ha exit un tros de morella, no m'agrada. Jas-la tu*». Però també allà li sobra vida a aquest mot: s'usa amb qualsevol mena de complement, no sols pronoms: «*Jas un duro i porta'm tal cosa*», «*jas els diners, vés a pagar ---*», «*jas el barral, jas el porró: beu*», «*no és bo eixe martell, jas el meu, que és millor*», «*jas la clau, que jo me'n vaig*», «*el cap de casa llesca el pa, i va donant una llesca a cadascú, dient: jas el pa*».

L'ús de *ias* és idèntic, en els pobles on s'ha mantingut la variant menys evolucionada fonèticament, com ho ensenyen els seus exemples paral·lels: «*Crida les cabretes, tin uns brins d'alfals, així: ias, cabreta, ias; i ara vés anant i la cabreta et va al darrere*»; a la Ribera: «*ias, cabreta, ias*», oferint-li un bri d'herba; o adreçant-se a qualsevol animal: «*ias, ias una garrofa-ta*», «*ias el martell*», «*ias un bescuit, menja-te'l*», «*ias la ploma: firma!*».

Com que això s'assembla fònicament a *bi ha* (pron.